

לאור המגמה שלא לפסוק הלכה בענייני המקדש, כתבו כמה ראשונים ואחרונים שכללי הפסיקה המקובלים בגמ', כגון "אביי ורבא הלכה כרבא", לא נאמרו על ענייני המקדש, ויש שכתבו כן אף בדעת הרמב"ם. רבים מהראשונים ונושאי כלי הרמב"ם לא סברו כך, כנראה משום שכללים אלו נובעת מהערכת עדיפותו של חכם על פני חברו, ללא הבדל בין התחומים שעליהם מדובר.

בגמ' כאן קיימת הנחה, שבית המקדש לא יבנה לפני ביאת המשיח, בניגוד, לכאורה, לדעת הירושלמי. מסתבר שלא באו חז"ל לקבוע מסמרות בדבר, ואין זו קביעה הלכתית הפוטרת ממצות בניין בית המקדש עד ביאת משיח צדקנו.

מערכה קה. קדשי גויים (מה,א)

להחמיר, שנאמר בהן: לה". כוונתו לפסוק: "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" (ויקרא כב,יח), ממנו למדו (ספרא אמור פרשתא ז,א; מנחות עג,ב), על פי הייתור "איש איש", שאף הגוים מביאים קרבנות. ומכיוון שאף קרבנם חשוב קרבן לה' – ראוי שינהגו בו כל דיני קרבן ישראל.

בספרי (שם) מופיעה שיטה שלישית: "רבי יהודה אומר: ולא עולת גוים שהוקדשו בחוצה לארץ". נראה שלדעתו אין הבדל מהותי בין קרבן גוי לקרבן ישראל, אלא שמכיוון שהגוים מותרים להקים במה לשם שמים בכל מקום (גמ' להלן קטז,ב), הרי שקרבן שהוקדש בחו"ל – סתמו לשם הקרבה בחו"ל, ולכן גם לישראל אין בו איסור שחוטי חוץ (גרי"ז כאן).⁶

פסקי הרמב"ם

פסקי הרמב"ם בסוגיה זו מעוררים תמיהה: בעניין שחוטי חוץ פסק (הל' מעשה הקרבנות יט,טז; וכן בתשב"ץ ח"ג סי' קלג) כר' יוסי, ובהתאם לכלל "הלכה כר' יוסי מחברו" (ערובין מו,ב).⁷ לעומת זאת, בשאר הדינים פסק כר"ש: אין חייבים על קדשי גויים משום פיגול נותר וטמא (הל' פסולי

חשיבות לפסיקת ההלכה מצד לימוד התורה שבדבר (ריטב"א בשם הרמב"ן), או ש"הלכה" נאמר במובן של: דבריו נראים, ולא כפסק למעשה (רבנו חננאל ויד רמה; אפשרי ברמב"ן).

כאמור, מצינו סוגיות בודדות בהן יש פסק הלכה בענייני המקדש, ובהן לא הקשתה הגמ' "הלכתא למשיחא". בתוס' נתנו טעמים שונים ניתנו לדבר: יש לסוגיות אלה גם השלכה מעשית בימינו; רק רב יוסף תמה על הפסיקה ולא שאר האמוראים; תמיהת רב יוסף נאמרה על מקרים מיוחדים, הקשורים לעבירה (רבנו חיים). לדעת הרמב"ן, הגמ' סמכה בכל מקום על מסקנתה כאן (ראה לעיל).

סוגייתנו דנה במעמד של קרבנות הגויים המובאים למקדש ה': האם דינם כקרבנותיהם של ישראל, וכל ההלכות שנאמרו בתורה אודות קרבנות ישראל חלים גם עליהם, או שמא קדושתם פחותה והלכותיהם שונות?

מחלוקת התנאים

במשנה נאמר: "קדשי גוים¹ אין חייבין עליהן משום פיגול², נותר וטמא, והשוחרטן בחוץ פטור, דברי רבי שמעון³. רבי יוסי מחייב". בברייתא בגמרא הוזכרו קולות נוספות הנוהגות בקדשים אלה לדעת רבי שמעון: לא מועלים בהם, אם כי מדרבנן אסור ליהנות מהם; אם המיר בהם – אין עושים תמורה; אין מביאים נסכים, אבל קרבנם טעון נסכים⁴. טעמו של דבר, שבדינים אלה נאמר "בני ישראל" (באכילת קדשים בטומאה) או "אזרח" (בנסכים), או שנלמדו בהיקש ובגזרה שוה לדינים אחרים בהם נאמר ביטוי זה (פיגול ונותר נלמדו מטומאה; מעילה מתרומה; תמורה ממעשר בהמה). לא נתפרש בגמ' מהו המקור לפטור בשחוטי חוץ, אולם בספרי (לדברים יב,ג) נאמר: "השמר לך פן תעלה עולותיך – ולא עולת גוים, דברי רבי שמעון⁵".

הברייתא מסיימת: "אמר רבי יוסי: רואה אני בכולן

הוא טעון נסכים, אבל לשיטת רש"י ר' יוסי אינו חולק כלל בעניין זה (תמורה ב, ד"ה בכולן).

5. כמה מפרשים הביאו מקורות אחרים: בשטמ"ק אות א' מובא בשם הר"מ, שהביטוי "בני ישראל" בפסוק הפותח את פרשת שחוטי חוץ (ויקרא יז,ב), שנדרש (ספרא אחרי מות פרשתא ו,א) ללמד שגויים אינם מצויים על איסור שחוטי חוץ, מלמד גם שהדברים אמורים רק בקרבן ישראל. בפסקי הרי"ד למד זאת מ"והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם" (דברים יב,ו), ואילו בתוס' יו"ט למד מ"למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם" (ויקרא יז,ה).

6. במשך חכמה (דברים יב,ג) כתב, שר' יהודה לשיטתו (במנחות קט,ב) בעניין בית חוניו, שקרבנותיו היו לשם שמים.

7. סיוע לפסק זה מן המשנה בתרומות (ג,ט): "תרומת הנכרי מדמעת וחייבים עליה חומש, ור' שמעון פוטר". דברי ר"ש מתאימים לשיטתו בעניין קדשי הגוים, כמבואר בירושלמי שם (סוף פ"ג). וכך מסבירים תוס' בקידושין (מא,ב ד"ה העובד כוכבים)

1. כך בכל כתיב היד, ובדפוסים שינו ל'עובדי כוכבים' מפני הצנזורה.

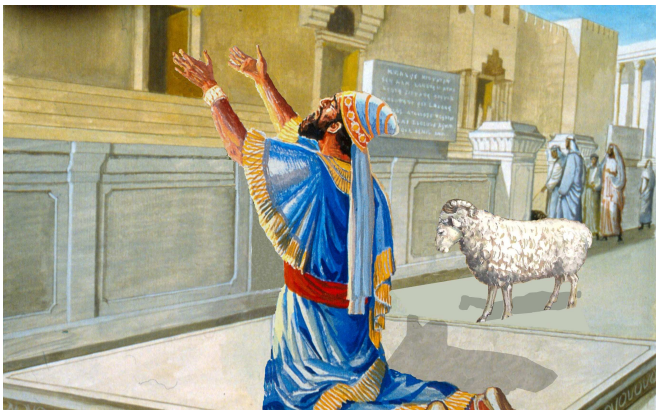
2. כלומר, הקרבן אמנם התפגל, אבל אין חייבים כרת על אכילתו (עולת שלמה; דם זבחים; וכן הוכיח במשנת יעקב הל' פסוהמ"ק יח,כד מהרמב"ם שם ומקושיית תוס' כאן ד"ה והשוחרטן); ועיין תפארת ישראל שכתב שאינו מתפגל, ותמה עליו בתפארת יעקב.

3. בנוסח המשנה בספרי המשניות: רבי מאיר.

4. בעניין זה מצינו מחלוקת בראשונים: דעת רש"י (ד"ה ואין מביאין, אזרח, ת"ל ככה) שאין מביאים נסכים כקרבן לפני עצמו, אבל קרבן בהמה שלהם טעון נסכים משלהם. ודעת הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ג,ה), שאין מביאים נסכים משלהם על קרבנם, אבל קרבנם טעון נסכים משל הציבור. הדבר תלוי בנוסחאות שונות בברייתא, האם "אין מביאין נסכים" או "אין מביאין עליהם נסכין" (עייני שטמ"ק במנחות עג,ב אות ו). על פי שיטת הרמב"ם, מובנים דברי ר' יוסי "רואה אני בכולן להחמיר שהרי נאמר בהן לה", כלומר, שמכיוון שקרבנם קדוש כקרבן ישראל – אף

המדרש פירש את הרישא כמשנה סתמית¹². כך משתמע גם בפירוש המשנה, שם פסק הרמב"ם כר' יוסי ולא כתב שבחלק מהדינים הלכה כר"ש, וכדי להתאים את הדברים לפסקיו במשנה תורה עלינו לומר שלדעת הרמב"ם ההלכות ברישא מובאות במשנה כהלכה סתמית. כמו כן בברייתא בגמ', יש שאינם גורסים "דברי ר' שמעון", ובה לא הוזכר עניין שחוטי חוץ, ומשמע שדעת חכמים כר"ש בכל דינים אלו פרט לשחוטי חוץ (שטמ"ק אות ג).

יש שסייעו לפסקי הרמב"ם מסוגיות שונות בגמ'. בגמ' בתמורה (בב, ע"ש בתוס' ד"ה קתני) רמי בר חמא דן בדעת ר"ש שגוי אינו עושה תמורה, מה הדין כשהגוי הקדיש את הקרבן לצורך ישראל שיתכפר בו, ומשמע שהלכה כמותו בזה (חק נתן; ריק"ו בהל' תמורה שם). לאידך גיסא, בגמ' להלן (קטזב) נאמר בפשטות שאסור לסייע לגוי בקרבנו בחוץ, והדברים מובנים יותר לדעת ר' יוסי, שיש חיוב כרת על כך, ומכאן שבשחוטי חוץ הלכה כמותו (קין אורה)¹³.

קרבנו של גוי. גוי רשאי להיכנס להר הבית ולהביא את עולתו (ללא נסכים). אין לו רשות להיכנס למקדש מן החיל ופנימה (בציור נראה החיל ובו כתובת ביוונית המזהירה מפני כניסת גויים למקדש. שתי כתובות כאלו נמצאו באזור הר הבית ושמורות במוזיאון רוקפלר ובמוזיאון באיסטנבול). בהר הבית יכולים גם גויים לעמוד בתפילה, כדברי שלמה המלך בתפילתו (מלכים א-ח, מא-מג): "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא... ובא והתפלל אל הבית הזה... ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי".

11. הקדמת הרמב"ם למשנה תורה: "רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה"; שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קלה: "ובספרא הביאו הברייתא לפרש המשנה כי כן דרך הברייתות לפרש המשניות".

12. בהתאם לכך, נאמר גם בספרא (אמור פרק ו, ח) בפשטות שאין חיוב חומש על תרומת הגוי, כדעת ר"ש בתרומות הנ"ל הערה 7.

13. כמה אחרונים פירשו את הסוגיה לדעת הרמב"ם באופן מחדש: דברי ר' יוסי "רואה אני בכולן להחמיר" פירושו שהחמיר מדרבנן, שכשם שבמעילה מודה ר"ש שאין נהנים – כך ראוי להחמיר לפסול מדרבנן בפיגול ולאסור בטמא, ורק בשחוטי חוץ חייב מדאורייתא, והנימוק "שהרי נאמר בהם לה" מובנו שלכן ראוי לגזור הרמב"ם פסק כמותו לגמרי, וזהו המקור לפסקו שקרבן גוי עושה תמורה מדרבנן (מעיל שמואל; מרומי שדה; ובערוך השלחן סי' רלט, יט כתב כן לגבי תמורה בלבד).

ביאור זה מוקשה: א. גם לשיטה זו הכרח לומר שר"י יוסי מחייב אינו מוסב על פיגול נותר וטמא, ואם כן פשוט יותר לתרץ כנ"ל, שהתנא סתם בהם כר"ש. ב. בעמ' ב הגמ' סוברת שדין ריצוי הציץ בקרבן גויים תלוי במחלוקת התנאים, ומכאן שר' יוסי מחמיר מדאורייתא! ובמרומי שדה עמד בזה, ע"ש. ג. בתוספתא הנ"ל מבואר שהסיפא בברייתא שמבחינה בין קדשי בדה"ב לקדשי מזבח היא מדברי ר"ש, ומכאן שלר' יוסי אכן יש מעילה מדאורייתא.

המוקדשין יח, כד; וכן בחינוך מצוה רטו)⁸; אין מעילה בקדשי מזבח שלהם (מעילה ה, טו; וכן בסמ"ג עשין רי); מן התורה אין הם עושים תמורה (תמורה א, ו; וכן בחינוך מצוה שנב); וכן אינם מביאים נסכים (מע"ה ק, גה).

בהסברת פסקי הרמב"ם קיימים שני כיוונים מרכזיים: האחד, שאף ר' יוסי אינו חולק על ר"ש בעניינים אלה. השני, שאמנם ר' יוסי חולק, אבל שיקולים שונים מטים להכריע בהם כר"ש, כפי שיבואר.

יש שפירשו במשנה, שר' יוסי מחייב מוסב על שחוטי חוץ בלבד, ולא על פיגול נותר וטמא (כסף משנה הל' פסוהמ"ק שם בשם "יש מי שאומר"; שו"ת רבי בצלאל אשכנזי סי' א). ראייה לדבר מן החלוקה במשנה לשתי בבות, "אין חייבין... והשוחטן בחוץ פטור... ר' יוסי מחייב", ולא נאמר: "אין חייבין עליהם משום פיגול נותר וטמא ושחוטי חוץ". פירוש זה מוקשה מהברייתא בגמ', בה נאמר: "אמר ר' יוסי: רואה אני בכולן להחמיר" (תוספות יום טוב), ועניין שחוטי חוץ לא מופיע כלל בברייתא! כך גם לשון התוספתא (זבחים ה, ד), ובה נוסף בעניין "אין מועלין": "במה דברים אמורים? בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית מודה רבי שמעון שמועלין בהן"¹⁰, אם כן כל הדינים ברישא אינם אלא מדברי ר"ש. לפי דרך זו בביאור פסק הרמב"ם, הראשונים המבארים את המשנה אחרת (כגון הר"ש בתרומות ג, ט, שכותב שר"ש ור' יוסי נחלקו על פיגול נותר וטמא) יחלקו להלכה על הרמב"ם.

על כל פנים ניתן לומר, שאמנם ר' יוסי חולק בכל הדינים, אבל החלוקה במשנה לשתי בבות מלמדת שרבי בחר להביא את דעת ר"ש בסתמא לגבי פיגול וכו', ורק בשחוטי חוץ הובאו דבריו כשנויים במחלוקת (ברכת הזבח; חסדי דוד לתוספתא הנ"ל). אכן, בספרא, ההולכת בדרך כלל בעקבות המשנה¹¹, נאמר (אמור פרשתא ד, א) בפשטות שאין חייבים על קדשי גויים משום פיגול נותר וטמא, ואילו המחלוקת על שחוטי חוץ לא הובאה שם, ומשתמע שבעל

את הגמ' כאן, המשווה מעילה לתרומה, שרק ר"ש הוא הסובר שאין חיוב על תרומת הגוי (ולא כתוס' כאן ד"ה דומיא, שלפיהם גם ר' יוסי דורש "בני ישראל" בתרומה למעט גויים, אלא שלא למד מתרומה למעילה). נמצא, אם כן, שיש לנו סתם משנה בתרומות דלא כר"ש. אם כן, שיטת הרמב"ם בעניין תרומת גוי אינה ברורה (בהל' תרומות ד, טו פסק שתרומת גוי אינה אלא מדרבנן, ומכאן למד הלח"מ בהל' אישות ג, יז שפסק כר"ש; אבל בפי"מ כתב הרמב"ם שהלכה כחכמים, וכן משמע בהל' תרומות פ"י, שסתם וכתב שכל האוכל תרומה משלם קרן וחומש, ולא הוציא מכלל זה בהל' יא שם אלא תרומת חו"ל, ולא תרומת גוי).

8. הראב"ד שם השיג: "זה לדעת ר"ש", ופירש הר"י קורקוס (הל' תמורה א, ו) שהשגה זו מוסבת על קדשי גויים, ולדעת הראב"ד הלכה כר' יוסי. אולם הכס"מ מפרש שההשגה מוסבת על משפט אחר בהלכה זו, אודות פיגול בלבונה (שדן בו ר"ש במשנה בעמ' ב), וכן נראה מהדיבור המתחיל בראב"ד, ע"ש. גם בהל' תמורה שם הראב"ד נוקט כר"ש בעניין תמורה בקדשי גויים.

9. הרמב"ם שם כותב שעושה תמורה מדרבנן, ותמה על כך הראב"ד, וכתבו נושאי הכלים שהרמב"ם דימה זאת לאיסור ההנאה מקרבנו, וראה להלן הערה 13.

10. ויש גורסים כך אף בגמ', ראה שטמ"ק אות ד. ונוסח זה שלא כדברי תוס' ד"ה דומיא, שסוברים שהחילוק בסיפא של הברייתא בין קדשי מזבח לבין קדשי בדק הבית הוא המשך לדברי ר' יוסי, ראה להלן.

בלבד, אבל לא בקדשי בדק הבית. נמצא, שלדעת ר"ש אין מעילה כלל בקדשי הגויים, כי הגזרה שוה נאמרה על כל סוגי הקדשים, בהתאם למה שעולה מהסוגיות המקבילות, ור' יוסי בלבד חולק בכך¹⁸. לדרך זו, מסתבר שלהלכה אין מעילה כלל בקדשי הגויים, אף לא בקדשי בדק הבית¹⁹. אולם תוס' בתמורה (ב, ב ד"ה במה) הוכיחו כפירוש רש"י מן התוספתא בזבחים הנ"ל, בה נאמרה הסיפא במפורש בשם ר' שמעון.

בקרבת השיוך לישראל

באחרונים דנו האם הקדושה הפחותה בקדשי הגויים נובעת מבעלותו של הגוי על הקרבן, או מכך שהבהמה הוקדשה על ידי גוי. הנפקא מינה תהיה במקרה שישראל הקדיש קרבן על מנת שיתכפר בו הגוי, או להיפך (דם זבחים; חמדת דניאל). הגמ' בתמורה (ב, ב) מסופקת לגבי תמורה במקרה כזה, כשגוי הקדיש קרבן על מנת שיתכפר בו ישראל, ומצדדי הספק שם מבואר, שהדין שאין תמורה בקרבן הגוי עניינו שהגוי כמתכפר אינו ראוי להמיר, ולא שהקדשתו איננה ראויה להחיל תמורה²⁰. הראיה משם אינה מוחלטת, שכן בתמורה מצינו שעיקרה תלוי במתכפר ולא במקדיש, אבל מסתבר שהוא הדין לכל הלכות אלה (חמדת דניאל). ודעת בעל 'מראה כהן', שבין אם הגוי הוא המקדיש ובין אם הוא המתכפר – חל בו הפטור מכל אלה.

סיכום

התנאים נחלקו בדין קדשי הגויים: רבי שמעון סובר שקדושתם פחותה, ואין בהם חיוב פיגול, נותר וטמא, והשוחטם בחוץ פטור; איסור הנאתם הוא רק מדרבנן ואין בהם מעילה; ואין מביאים נסכים אבל קרבנם טעון נסכים (רש"י: משלהם. רמב"ם: משל הציבור). רבי יוסי חולק בכל אלה, וסובר שיש להחמיר בהם כבקדשי ישראל. ר' יהודה בספרי סובר כר' יוסי בשחוט חוץ, פרט לקרבנות שהוקדשו בחו"ל.

הרמב"ם פוסק בכל כר' שמעון, פרט לשחוט חוץ שבהם פסק כרבי יוסי. יש אומרים שמקורו במשנה, ממנה נראה שרבי סתם כר"ש בפיגול נותר וטמא, ויש שהבינו ממנה שאף ר' יוסי לא נחלק בהם. גם סוגיות הגמ' תומכות

על פי כל הדרכים הנ"ל מתעוררת השאלה: מה טעמו של החילוק בין שחוטי חוץ לבין שאר ההלכות? נראה שטעם הדבר, שהחיוב על פיגול נותר וטמא תלוי בקדושת הקרבן וכשרותו, וקרבן הגויים קדושתו פחותה. לעומת זאת החיוב בשחוט חוץ נובע מעצם העובדה שקרבן זה נועד להקרבה במקדש, ואינו תלוי בקדושתו. כך, למשל, מצינו בקרבן שנשפך דמו, שאין חייבים עליו משום פיגול נותר וטמא (מעילה פ"ב מ"ד), ובכל זאת לר' שמעון חייבים על העלאתו בחוץ (זבחים קיא, ב ורש"י ד"ה וכן המקבל). ביסוד הדברים עומדת הסברה, שבאיסור שחוטי חוץ העבירה איננה הפגיעה בקרבן המסוים הזה (שאם כן ראוי היה לתלות זאת בסוג קדושתו), אלא הפגיעה במקדש בהקרבה מחוצה לו¹⁴.

במעילה

בסיום הבריייתא נאמר: "במה דברים אמורים? בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן", וכך חילק הרמב"ם להלכה (הל' מעילה ה, טו). רש"י (ד"ה במה) מסביר שזהו המשך לדברי ר' שמעון¹⁵, למרות שהמשפט הקודם הוא מדברי ר' יוסי: "רואה אני בכולן להחמיר". וטעמו, שמדברי ר' יוסי הללו יוצא שלדעתו יש מעילה בקדשי הגויים, וממילא המשפט האומר שאין מעילה בקדשי מזבח איננו המשך לדבריו.

הגמ' מסבירה את יסודו של חילוק זה בין קדשי מזבח לבין קדשי בדק הבית, שהמקור לפטור את קרבן הגויים ממעילה הוא גזרה שוה מתרומה, ומקור זה מתאים רק לקדשי מזבח, שהם קדושת הגוף כתרומה, מה שאין כן בקדשי בדק הבית¹⁶. תוס' (ד"ה דומיא) תמהים על כך, שכן בסוגיה במעילה (יח, ב) מצאנו שהגזרה שוה בין תרומה למעילה נאמרת גם לגבי קדשי בדק הבית! ותירצו (וכן בתוס' בסנהדרין פד, א ד"ה גמר), שגם ר' שמעון מתחשב בסברת ר' יוסי שבקדשי הגויים נאמר "לה", ולכן צמצם בדין זה בלבד את ההשוואה לתרומה רק לקדשי מזבח, הדומים לגמרי לתרומה, אף על פי שבעלמא גם קדשי בדק הבית הושו לזה.

בתירוץ נוסף מחדש ר"י¹⁷, שהסיפא בבריייתא כאן היא המשך לדברי ר' יוסי, והלשון "במה דברים אמורים" מובנה: במה מודה אני לדעת ר"ש שאין מעילה? בקדשי מזבח

14. לדיון דומה עיין מערכה רפא הערה 2.

15. לשונו כאן "אתאן לתנא קמא", אבל להלן ד"ה מ"ט כתב שזהו ר' שמעון.

16. 'קדושת הגוף' עניינה שחפץ זה הוקדש לשם הקרבנות, ואין אפשרות לפדותו, וכן גם בתרומה. 'קדשי בדק הבית' הוקדשו לבעלות אוצר המקדש, אבל נועדו לפדיון ולא לשימושם בקודש.

17. בתוס' שלנו שמו אינו נזכר במפורש, אלא רק בתוס' בתמורה (ב, ב ד"ה במה), אבל גם לפנינו חתומים הדברים בשם "רבנו", הוא ר"י הזקן רבו של רבנו ברוך, מבעלי התוס' לזבחים, וגם נאמר שהקשה לו "בנו ר' אלחנן". אולם בשטמ"ק בתמורה (ג, א בהשמטות אות טו) הובא אף התירוץ הראשון בשם ר"י.

18. לכאורה לא ברור מה הרוויחו תוס' בכך, ומה לי אם החולק על הסוגיות האחרות הוא ר' שמעון, כפי שהבינו בקושיה, או ר' יוסי, כפי שתירצו? ברם, נראה

ש'תוס' לא גרסו בבריייתא "ר' שמעון", שהרי הם מכנים את דברי תנא קמא "רבנן", ואם כן ראוי להתאים את הסוגיות האחרות לשיטה זו, שהיא עיקר. ועוד: תוס' מבינים שר' יוסי מודה שאין לגוי תרומה (ראה לעיל הערה 7), ואם לדעתו יש מעילה בקדשי לכל סוגיהם – נמצא שהוא חולק לגמרי על הגזרה שוה ממעילה לתרומה, ונמצא שהסוגיה במעילה, שאומרת את הגזרה שוה אבל גם לעניין קדש בדק הבית, אינה כאף אחד מהתנאים כאן! לפיכך יש להעמיד את הסוגיה שם לפחות כר' יוסי.

19. הן משום שזוהי דעת רבנן, כמבואר בהערה הקודמת, והן משום שהגזרה שוה מתרומה למעילה מופיעה בכמה סוגיות, ואף לעניין קדשי בדק הבית, עיין ערוך השלחן העתיד סי' קנה, יח.

20. הצד שקרבן זה אינו עושה תמורה הוא: "מי בעינן מתחילה ועד סוף דתיקו ברשות מאן דעביד תמורה. תיקו", שהקרבן יהיה ברשות מתכפר הראוי להמיר, ולא שבעצם הקדשת הגוי יש חסרון.

בתוספתא. לפי תירוץ אחד בתוס' אלו הם דברי ר' יוסי, בעוד ר"ש סובר שאין מועלין אפילו בקדשי בדק הבית של גוי.

באחרונים דנו האם הגורם לקדושה הפחותה של קרבן הגוי הוא בעלות הגוי או הקדשתו, ונפקא מינה כשהגוי הקדיש על מנת שישראל יתכפר בו או להיפך.

בהבחנה בין שחוטי חוץ לבין שאר הדינים. טעם הדבר, שאיסור שחוטי חוץ אינו תלוי בקדושת הקרבן.

באשר למעילה, נאמרה בגמ' הבחנה בין קדשי מזבח, שאין מועלין בהם, לבין קדשי בדק הבית, בהם יש מעילה. ההבנה הפשוטה היא שהבחנה זו נאמרה אליבא דר"ש (רש"י; תוס' בתירוץ אחד ובמקבילות), וכן מבואר

מערכה קו. ריצוי הציץ על קדשי גוים (מהב)

ה"ה, אין לי אלא הציץ מרצה לישראל, לגרים מנין? ת"ל 'ככם כגר יהיה לפני ה'", ואף כאן משתמע שאין הציץ מרצה לגוים.

מקור נוסף לעניין זה מופיע בספרא (אחרי מות פרשתא ח,ה) על הפסוק: "ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר" (ויקרא יז,יא), שם נאמר: "לכם – ולא לאחרים", כלומר, שאין לגוים כפרה. הפירוש המיוחס לר"ש מבאר, שהכוונה שהציץ אינו מרצה לגוים, ולכן כשנטמא דם הקרבן וזרקו – לא הורצה, ולא יקטיר את האימורים, והגוי לא יצא ידי חובת נדרו⁴. והראב"ד פירש אחרת, שהגוים אינם מביאים חטאת ואשם.

ציץ זהב במכון המקדש. לציץ יש תפקיד בריצוי על קרבנות שהוקרבו בטומאה, אך זאת בקרבנותיהם של ישראל בלבד.

השמטת הרמב"ם

הרמב"ם, בהלכותיו בעניין ריצוי הציץ (הל' ביאת המקדש ד,ז; הל' פסולי המוקדשין א,לד), אינו מזכיר חילוק

למדו במכילתא (משפטים, עה"פ "וגר לא תונה" ובמסכת גרים (ד,ב), שיש רצון בקרבן הגרים. ב. "כל צאן קדר יקבצו לך, אילי נביות ישרתונך, יעלו על רצון מזבחי" (ישעיה ס,ז). ר' אליעזר (בעבודה זרה כד,א) פירש גם כאן שמדובר בגרים, וגם חכמים, החולקים עליו, מפרשים כנראה שמדובר במסירת קרבנות לישראל (עי"ש כג,ב). וכן משמעות הכתוב "ישרתונך", שירות לישראל, וברבנו בחיי (דברים ל,ז): "שיתנו לנו בהמות שלהם להקריב מהן קרבן".

4. בסוף דבריו ציין לגמ' כאן, הלומדת זאת מ"לרצון", ופשטות דבריו שאלו דרשות חלוקות לאותו דין, וכך נראה מהגמ' הלהן מו,א הדורשת מ"לכם" שאין מעילה בדם; אך ראה הלהן הערה 6.

נאמר בתורה בעניינו של הציץ: "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים... והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'" (שמות כח,לח). מכאן למדו חכמים, שהציץ מרצה ומכפר על קרבן שנטמא. לעניין זה שתי השלכות עיקריות (בקרבן יחיד): א. כאשר דם הקרבן נטמא – אין לזורקו על המזבח לכתחילה, אבל אם עשו כן – הקרבן כשר בדיעבד, וניתן להקטיר את אימוריו ולאכול את בשרו (אלא שאם הדם הטמא נזרק במזיד – אסרו חכמים לאכול את בשרו). ב. אם נטמאו הבשר והאימורין – אין לזרוק את הדם לכתחילה (שכן להלכה קיימא לן שאין לזרוק את הדם אלא אם כן יש אימורים הראויים להקטרה או בשר הראוי לאכילה, "אם אין בשר – אין דם"), אבל אם עשו כן – הקרבן כשר בדיעבד.

הסוגיה עוסקת בשאלה, האם ריצוי הציץ וההלכות התלויות בו נאמרו רק בקרבנותיהם של ישראל, או גם בקרבנות הגוים.

דרשות חז"ל: הציץ אינו מרצה לגוים

הגמ' מביאה ברייתא אודות דם הקדשים של קרבן יחיד שנטמא וזרקו, שבשוגג הורצה, ומסיימת: "ובגוי² – בין בשוגג ובין במזיד לא הורצה". רב פפא מסביר, שגם ר' יוסי, המחשיב בדרך כלל את קרבנות הגוים כקרבנות ישראל, מודה בדין זה, משום שיש ראיה מן הכתוב שריצוי הציץ לא נאמר בגוים. לדעתו הראיה היא מ"להם", ואילו רב אשי סובר שאין הכרח לדייק ממילה זו לאפוקי גוים, אלא מ"לרצון", והרי הגוים "לאו בני הרצאה נינהו"³.

במקביל, מצינו בספרי (במדבר פיסקא קט) דרשה לרבות את הגרים לריצוי ציץ: "ככם כגר יהיה לפני ה'" – למה נאמר? לפי שנאמר 'והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני

1. כך מבואר בגמ' ביבמות צ,א. תוס' בפסחים (פ,ב ד"ה נזרק) סוברים שגם האימורין לא יוקטרו, ובשפת אמת שם תמה על כך.

2. כך הנוסח בכל כתבי היד, ובדפוסים שיבשו מחמת הצנוזרה: "עובדי כוכבים".

3. רש"י: "לאו בני הרצאה לקב"ה הם, שאינו מתרצה להם", ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ח, שהרחיב בהסברת הדברים. יש להעיר על שני פסוקים המדברים על רצון ה' בקרבן גוים, בניגוד לכאורה לפירוש רש"י: א. "עולותיהם זבחהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים" (ישעיה נז,ז). אך הפסוק עוסק ב"בני הנכר הנלוים על ה' לשרתו... כל שומר שבת מחללו", כלומר, שנתגיירו, ומכאן